

PERSTEKST

DE MAKERIJ – EEN GLOEDNIEUW MUSEUMLABO

Bezoekers van het Speelkaartenmuseum kunnen vanaf zaterdag 21 september 2024 kennismaken met *De Makerij*. Deze gloednieuwe museumopstelling biedt een uniek inzicht in de vele processen die een speelkaart-in-wording doorloopt. Naast het bedrukken van de kaarten is ook de afwerking van groot belang: het snijden, afronden van de hoeken, glanzen, vergulden en verpakken. Speelkaarten worden immers intensief gebruikt en krijgen in hun leven flink wat te verduren. Papierveredeling speelt dan ook een cruciale rol in de uiteindelijke kwaliteit van de speelkaarten. *De Makerij* toont hoe de speelkaartenfabrikanten dit de voorbije twee eeuwen aanpakten.

Naast de productie van speelkaarten richt de nieuwe opstelling zich ook op de rol van de traditionele letterzetter of typograaf. Die plaatste handmatig en met uiterste precisie loden letters naast elkaar om woorden en zinnen te drukken. Zijn keuzes tussen kapitaalletters, onderkastletters, schreefletters, marges en interlinies maakten hem, naast doorgewinterde ambachtsman, ook een ware kunstenaar.

De opstelling biedt aansluitend ruimte voor een kleine, periodieke focus-expo die telkens een ander aspect van de museumcollectie belicht. De eerste editie 'Turnhouts Triomf' toont hoe Turnhout in het midden van de 19de eeuw de titel van speelkaartenhoofdstad overnam van Brussel. Staalboeken en bijzondere kaartspellen illustreren de bloei van de Brusselse en Turnhoutse ateliers.

Met *De Makerij* zet het Speelkaartenmuseum de toon voor de toekomst. De opstelling neemt bezoekers mee doorheen de boeiende geschiedenis van de papier- en speelkaartenindustrie en moedigt kinderen en volwassenen aan om ook zelf aan de slag te gaan. Zien, voelen, ruiken en vooral proberen is de boodschap van dit gloednieuwe museumlabo.

De afwerking van speelkaarten

Veredeling

Met veredeling wordt de kwaliteit van papier verbeterd, wat enorm belangrijk is omdat kaarten telkens opnieuw worden gebruikt. Speelkaartenmakers zijn dan ook altijd op zoek naar manieren om kaarten duurzamer te maken. Aanvankelijk gebeurde dat met de hand, maar de negentiende-eeuwse industrialisering zorgde voor een omschakeling van het ambachtelijk handwerk naar machines als de overwas en de keilik, die beide trouwens Turnhoutse innovaties zijn.

Versnijden

Met papiervellen kan je niet kaarten. De bedrukte vellen moeten worden versneden tot speelbare kaarten. In de middeleeuwen gebeurde dit met een 'grote' schaar, die de papiervellen in lange repen knipte, en een 'kleine' schaar die ze tot speelklare kaarten versneed. Later, in de negentiende eeuw, gebruikten arbeiders automatisch roterende messen. De namen van deze machines verwijzen trouwens nog steeds naar de middeleeuwse werktuigen.

Afhoeken

Tot in het midden van de negentiende eeuw hadden kaarten rechte hoeken, wat erg onhandig is want bij intensief gebruik krijg je ezelsoren en dat is lastig in een spel waarbij de tegenstander jouw kaarten niet mag kennen. Omdat kaarten tot dan handmatig gesneden werden, waren ze niet allemaal even groot en was het onmogelijk om de hoeken netjes af te ronden. De mechanisering van het versnijden van kaarten zorgde ervoor dat ze ook konden worden afgehoekt. De kaarten gingen daarvoor in een hoekklem. Een arbeider nam een beitel of guts en sneed in één vloeiende beweging de hoekjes van de kaarten.

Vergulden

Om speelkaarten mooier of luxueuzer te maken, worden de hoekjes soms voorzien van een laagje goud. De vergulder sneed de flinterdunne velletjes bladgoud op een kussen en lijmdde ze op de kaarten. Hele dure spellen werden 'verguld op snee', hierbij kreeg de hele rand een goudlaagje.

Verpakken

Speelkaarten inpakken is nodig om ze bij elkaar te houden. Het zorgt er bovendien voor dat de kaarten niet stuk gaan tijdens hun reis. Kaarten zijn immers massaproducten die op één plek gemaakt worden, maar duizenden kilometers verderop worden gebruikt. Dat verpakken evolueerde doorheen de voorbije eeuwen van wikkels tot doosjes.

Lab der zintuigen

Een interactief onderdeel van *De Makerij* is het *Lab der zintuigen*. Onderzoek en experiment zijn ontzettend belangrijk in een drukkerij. Hoe ontdek je anders dat aardappelen en dierenbotten stevige lijm opleveren of dat kinderkopjes de beste stenen zijn om papier te doen glanzen? In dit labo kunnen bezoekers zelf aan de slag als échte laboranten. De lange werktafel in het midden van de ruimte nodigt klassen en gezinnen uit om deel te nemen aan workshops die binnenkort op de planning staan.

Focus-expo

In *De Makerij* biedt een modulaire materiaalkast, geïnspireerd op de opbergkasten uit

historische drukkerijen, ruimte om regelmatig een nieuw onderwerp aan te boren. Verwacht je aan verrassende artefacten, bijzondere kunstwerken en intrigerende verhalen.

Eerste expo: Turnhoutse Triomf

Vandaag staat Turnhout bekend als de speelkaartenhoofdstad van België en reikt die faam verder dan de eigen landsgrenzen. Maar dit was niet altijd het geval. In de tweede helft van de achttiende eeuw was Brussel het centrum van de speelkaart in België. Revoluties, veranderende grenzen, oorlog en een gezonde portie toeval zorgden ervoor dat Turnhout die rol overnam. Dit toont aan dat speelkaarten duidelijk van heel wat meer zaken afhankelijk zijn dan alleen maar techniek. Zowel de Brusselse als Turnhoutse ateliers staan centraal in deze eerste focus-expo.

Publieksactiviteiten

De Makerij biedt heel wat mogelijkheden voor workshops en andere activiteiten, zowel voor scholen als voor individuele bezoekers en gezinnen. Hou de website en social media in de gaten voor een nieuw aanbod voor kinderen en jongeren, gezinnen en scholen. Een eerste activiteit voor gezinnen wordt georganiseerd naar aanleiding van Kunstendag voor Kinderen op 17 november 2024: 'Maak je eigen onleesbare boek in De Makerij'.

De Makerij kwam tot stand dankzij het teamwerk van Musea Turnhout, Stadsbedrijven en de financiële steun van de Vlaamse Overheid.

Curator: Leon Janssens
Scenograaf: Bram Luyts

www.speelkaartenmuseum.be

